

Conservation Carpathia – nestátní chráněné území v Rumunsku

Martin Starý

Může nadace provozovat národní park? Je státní ochrana přírody nutná k založení chráněného území? Vydělá si na sebe národní park bez státní podpory? Podporují místní organizaci financovanou ze zahraničí, usilující o vznik

národního parku? Tyto otázky rezonovaly hlavou autora při společné cestě s ředitelem NP Šumava Pavlem Hubeným a s bývalým ředitelem NP Bavorský les Franzem Leiblem do rumunského pohoří Făgăraș na podzim roku 2024.

Obr 1: Pohled z pozemků, na kterých žijí zubři, v pozadí masiv národního parku Piatra Craiului. Foto Pavel Hubený

Obr. 2: Interiér jedlobukového pralesa Sinca. Foto Pavel Hubený

Pohádka zoologa z Bavorského lesa

Christoph Promberger vystudoval lesnictví na univerzitě v Mnichově. Ve své diplomové práci se specializoval na výzkum vlků v kanadském Yukonu. Při studiích se seznámil s Barbarou, zooložkou z Rakouska. Manželský pár svůj život zasvětil divočině a divoké přírodě. Proto se rozhodli se přestěhovat a založit rodinu v rumunském pohoří Făgăraș. Chtěli studovat divoké vlky. Zároveň ale také chránit mizející pralesy. Aktivně pracovali s místními lidmi. Založili agroturistický podnik zaměřený na vyjíždky na koních do přírody. Přesvědčili několik bohatých dárců ze západní Evropy ke spolupráci a v roce 2009 založili mezinárodní nadaci – Conservation Carpathia. Postupně začali vykupovat vytěžené lesní holiny, ale i další pozemky. Nadace přímo zaměstnává více než 140 pracovníků z řad místních obyvatel, ale i špičkových odborníků na ochranu přírody, lesnictví a management divokých zvířat. Nadace, jejímž dlouhodobým cílem je vytvoření národního parku, pracuje dle pětiletých plánů. Činnost je postavena na 5 strategických pilířích – ochrana lesních ekosystémů, ekologické revitalizace, ochrana a návrat divokých zvířat, rozvoj komunit a podnikání v ochraně přírody.

Ochrana lesních ekosystémů

Po roce 2005 byly dříve znárodněné lesy v Rumunsku postupně privatizovány. Tento proces spustil masivní těžby a ilegální odlesňování na tisících hektarů lesa v mnohých oblastech

Karpat. Nadace Conservation Carpathia postupně vykoupila a před exploatací zachránila více než 28 tisíc ha lesa a alpských pastvin. Dlouhodobou vizí a cílem organizace je vyhlášení národního parku Făgăraș na území zhruba 250 tisíc ha. Při ochraně horských biotopů klade organizace důraz na ochranu biodiverzity a lesa, doplnění ekosystémů, ze kterých budou mít prospěch jak příroda, tak lidé.

Ekologické revitalizace

V roce 2012 začala nadace extenzivní zalesňovací práce v oblastech Făgăraș, Leaota a lezer-Păpusa. Práce jsou striktně definovány zjištěními z monitoringu lesa a půdní eroze. Zalesňování se zaměřuje na podporu přirozené druhové skladby dle lokální ohroženosti půd erozí. V podobném duchu probíhají i revitalizační práce s výsadbou olší podél říčních toků. Doposud takto zrevitalizovali přes 1 900 ha.

Kromě toho organizují kampaně k monitoringu a potírání invazních druhů rostlin. Jedná se především o křídlatku japonskou (*Rynoutria japonica*), která se v oblasti šíří podél říčních břehů.

Ochrana a návrat divokých zvířat

Filozofie nadace Conservation Carpathia zahrnuje vytvoření velké ukázkové oblasti pro neinvazivní management divokých zvířat, kde jsou divoká zvířata skutečně chráněna.

Nadace spravuje pět bývalých mysliveckých revírů. Činnost je strukturována do čtyř hlavních směrů:

1. Zachování a ochrana;
2. Moderní a neinvazivní monitoring divoké zvěře;
3. Řešení konfliktů mezi lidmi a divokou zvěří;
4. Reintrodukce hlavních druhů, jako je např. zubr evropský.

Tým zoologů nadace provádí monitoring stavu divoké zvěře, vědecký výzkum, analýzy DNA u medvědů, rysů a vlků. Zároveň provádí management divoké zvěře zaměřený na vytváření bezpečných útočišť pro zvířata a předcházení potenciálním škodám. Nadace například přímo řeší škody způsobené velkými predátory a kompenzuje tyto škody nákupem živých hospodářských zvířat.

V průběhu minulých 14 let bylo v oblasti Făgărașe postupně vypuštěno 75 zubrů, kteří se v oblasti volně pohybují. Byli zvoleni jedinci s genetickým původem horské kavkazské linie zubrů. Tito jedinci bez problémů žijí ve vyšších nadmořských výškách kolem 1 600 m až 1 800 m n. m., kde v podmínkách pohoří Făgăraș rostou hlavně smrčiny či bukojedlové lesy.

Rozvoj komunit

Úspěšné vytvoření národního parku závisí dle nadace na důkladném procesu konzultací a na vytváření udržitelných ekonomických příležitostí pro místní obyvatele. Prostřednictvím projektu nadace poskytuje pracovní místa, organizuje akce v místních komunitách a realizuje projekty sociální podpory.

V Centru aktivit a výzkumu přírody – Richita organizují přírodovědné programy pro děti z místních komunit. Vedou zároveň program Junior Ranger (Mladý strážce přírody) Federace Europarc, stolní tenis na školách, organizují dále výlety do národních parků v Rumunsku i v zahraničí a nabízí stipendia nejšikovnějším dětem. V rámci nich finančně podporují vybrané studenty až do úrovně univerzitního vzdělání. Podporují ale také místní fotbalový tým Zimbrii Lerești (Zubři Lerești). Prostřednictvím Fondu Carpathia iniciují a podporují komunitní projekty.

Od roku 2023 je například obec Nucșoara v župě Argeș na světové turistické mapě díky projektu k ochraně místních prastarých buků. Projekt pod názvem „Les nesmrtelných příběhů“ (www.treeswithstories.com) podporuje hrdost místních na zdejší zachovalou přírodu.

Obr. 3: Prales Sinca, jedlobukový praless. Foto Pavel Hubený

Obr. 4: Nejvyšší jedle Rumunska (62 m). Foto Pavel Hubený

Podnikání v ochraně přírody

Poslední pilíř dlouhodobé práce nadace si klade za cíl podporu přechodu od ekonomiky založené na těžbě (dřeva, nerostných surovin, poplatkový lov) k zelené ekonomice založené na udržitelném podnikání šetrném k životnímu prostředí, které přináší příjmy místním komunitám a užitek chráněným územím. Nadace vypracovala komplexní plán realizace zeleného podnikání a nabízí příležitosti a sdružuje místní partnery, kteří se do podnikání zapojují.

Pod záštitou nadace Conservation Carpathia jsou spravovány programy ekoturistiky:

* Byly vybudovány čtyři pozorovatelné divokých zvířat v údolí Dâmbovița a postavena ekoturistická chata (www.travelcarpathia.com).

* Byla vybudována „biodiverzitní“ farma v Coboru v okrese Brašov (www.cobor-farm.ro), která zajišťuje ubytování, ale i prodej lokálních produktů.

* Byl založen potravinový uzel (food hub) Roadele Munților Făgăraș (www.roadelemuntilor.ro).

Kromě toho nadace nabízí bezplatné poradenství pro certifikaci tzv. Místních gastronomických bodů (Local Gastronomic Points) a buduje ekoturistickou destinaci v oblasti pohoří Făgăraș.

Německo-české know-how v podmínkách Rumunska

V rámci krátké podzimní návštěvy seznámil Christoph Promberger účastníky s hlavními

činnostmi nadace. Prezentoval hotové i rozestavěné budovy a umožnil náhled dovnitř nejen do činnosti nadace, ale i do života místních. Při zakládání organizace se snažili využít maximálně efektivně zkušenosti z ochrany přírody v Bavorsku či jiných míst ve světě.

Les

Hned první praless ve Făgărași byl obrovským zážitkem. Na zhruba 300 hektarech byl zachráněn pomocí projektu WWF. Nachází se nedaleko obce Sinca Nuova. Roste na svahu mezi nadmořskými výškami zhruba 930–1 200 m n. m. Praless vlastní obec, která pořádá vycházky s průvodcem. Tato služba stojí 25 euro na osobu/den. Les tak byl vyčleněn z těžby, přesto

Obr. 5: Návštěva pracovníků Conservation Carpathia na Šumavě.
Foto Martin Starý

přináší obci trvalý příjem. A to přesto, že se jedná z lesnického pohledu o velmi produktivní les. Rostou zde buky a jedle ohromujících dimenzí. Průměrná zásoba dříví je zde 1 200 m³/ha plus 400 m³/ha tlejícího mrtvého dřeva. Roste zde nejvyšší popsaná jedle Rumunska s výškou 62 metrů. Jedná se o les se zhruba 58% dominancí buku lesního. Zbytek zastoupení tvoří jedle bělokorá, přičemž buk výrazně dominuje v podrostu. V tloušťce nad 11 cm převažuje jedle. Prales je svou strukturou velmi podobný Boubínskému pralesu s výjimkou rozpadového stadia smrku, který zde roste v mnohem menším zastoupení na úkor velkého zastoupení jedle.

Zubří les

Jedlobučiny však ve Făgărași nerostou všude. Součástí exkurze byl také les s jižní expozicí pod horou Tamasul Mare. Je to jedno z několika míst, kde nadace Carpathia vypustila zubry. V této konkrétní lokalitě momentálně žije stádo 11 zvířat, které využívá území o rozloze zhruba 7 000 ha. Okolní lesy jsou prakticky čistě horské smrčiny. Občas je možno narazit na břízu, jeřáb či vrbu. Zubrům to evidentně nevadí. Možná z důvodu jejich genetického původu, protože část své genetické výbavy získali na severním Kavkaze. Zubří na pasekách spásají třtinu chloupkatou, vrby, ale i jeřáb ptačí. Zásadní pro přežití zubrů v zimě jsou porosty ostružin, které často vyhledávají a vyhrabávají zpod sněhu. Podle pobytových znaků pozorovaných v terénu

nemají zubří žádný problém se pohybovat i ve smrkových lesích vrcholků hor. Například lokalitu v nadmořské výšce 1 735 m n. m. dle fotopasti pravidelně navštěvují kromě zubrů také medvědi a tetřevi. Malé jezírko zde navštívilo stádo až 8 zubrů. Celkem bylo v širší oblasti kolem jezera Pecineagu a Laresti postupně vypuštěno více než 75 kusů těchto majestátních zvířat.

Mezinárodní spolupráce

Conservation Carpathia se vždy snaží nejprve využít data z výzkumu a místně ověřená zjištění. Praktická opatření pak dle slov Christopa Prombergera rádi používají z území, kde tato opatření dlouhodobě fungují. Proto také v minulosti navázali úzkou spolupráci s národním parkem Bavorský les či Federací Europarc. V roce 2025 nadace Conservation Carpathia uzavřela strategické partnerství i s národním parkem Šumava. Spolupráce jde průřezově skrze všechny činnosti obou organizací. Toto strategické partnerství klade důraz především na výměnu zkušeností. Plánují se výměny zaměstnanců, společné projekty, exkurze partnerských organizací, prezentace výsledků monitoringu pralesů, ale i výměna zkušeností v oblasti cestovního ruchu, regionálního rozvoje a místních komunit. První studijní návštěvy dvou týmů zaměstnanců Conservation Carpathia proběhly na Šumavě na jaře letošního roku. První pracovní skupina pracovníků

Obr. 6: Barbara a Christoph Prombergerovi na Plechém na Šumavě.
Foto Martin Starý

byla zaměřena na práci s veřejností a environmentální výchovu. Druhá skupina pracovníků následně na zoologický výzkum, ekonomiku provozu a práci s daty v rámci IT a GIS. Další návštěvy jsou naplánovány.

Smysl a budoucnost

Nadace Conservation Carpathia ukazuje, že ne vše je potřeba mít předepsáno zákonem. Pokud existuje dobré know-how, vůle a správně zvolené prostředky, přímé zapojení státu není nepřekonatelnou podmínkou úspěchu. Národní park Făgăraș ještě nebyl vyhlášen, nicméně nadace za 17 let své činnosti prokázala, že je schopna úspěšně fungovat jako menší národní park. Svou činností ukazuje, že i v chudších regionech je při dostatečné podpoře a správně zvolených prostředcích možné dělat opravdu unikátní práci v ochraně přírody. Velkým cílem je vytvořit národní park, který by svou rozlohou (250 tisíc ha) patřil k největším v Evropě. Nadace deklaruje, že by již vykoupené pozemky do tohoto národního parku bezplatně vložila, pokud bude zákonně zajištěno trvalé plnění principů, na kterých je nadace postavena. Není jisté, zda se podaří tento ambiciózní plán splnit. Svoji dosavadní činností však nadace ukazuje možnou cestu a inspiruje mnohé i v rámci fiskálně bohatších států západní Evropy. Snad se dílo podaří a myšlenka na oficiální vyhlášení národního parku Făgăraș v Rumunských Karpatech se stane skutečností. ■